

MICHAŁ FETER

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska

e-mail: michalfeter12@wp.pl

ORCID: 0009-0005-1302-4831

DAYĦHAN – TURKMEŃSKI ROLNIK I JEGO UMIEJSCOWIENIE W RODZIMYM SYSTEMIE PRAWNYM

DAIKHAN – TURKMEN FARMER AND HIS POSITION
IN THE NATIVE LEGAL SYSTEM

ABSTRACT This article briefly describes the key issues related to the juridical aspect of the activities of a farmer in Turkmenistan, locally called *daikhan*. To show the broader context of the issue, it outlines the importance of agriculture in the history and culture of this Central Asian country. The article analyzes the status of *daikhan* in Turkmen legislation, taking into consideration the circumstances of the land reform. The author presents his opinion on the statutory provisions regarding the position of the Turkmen farmer and predicts future trends in Turkmen agricultural law.

KEYWORDS: Turkmenistan, *daikhan*, farmer, *daikhan's* farm, *daikhan's* associations agricultural law, agriculture

SŁOWA KLUCZOWE: Turkmenistan, *dayĥan*, rolnik, gospodarstwo *dayhana*, stowarzyszenia *dayhanów*, prawo rolne, rolnictwo

1. WPROWADZENIE

Rolnictwo w Turkmenistanie ma głębokie korzenie historyczno-kulturowe. Pierwsze przejawy działalności rolniczej na ziemiach turkmeńskich pochodzą już z neolitycznej kultury dżejtunskiej i są szacowane na VI tysiąclecie p.n.e.¹. Obok hodowli i łowiectwa stanowiło fundament egzystencji mieszkańców Dżejtunu, będąc wobec

¹ T.N. Billings, B. Cerasetti, L. Forni, R. Arciero, R. Dal Martello, M. Carra, L.M. Rouse, N. Boivin, R.N. Spengler, *Agriculture in the Karakum: An archaeobotanical analysis from Togolok 1, southern Turkmenistan (ca. 2300–1700 B.C.)*, “Frontiers in Ecology and Evolution” 2022, Vol. 10, s. 2.

nich nadrzędnym ze względu na osiedle o charakterze długotrwałym, ziarna zbóż, stosowanie słomy do tworzenia swoistych cegieł².

Jak wyjaśnia Z. Krzak, potwierdzono stosowanie jęczmienia dwurzędowego i dwóch rodzajów pszenicy, istnienie udomowionych owiec, kóz (u schyłku kultury również krów), zaś utwierdzeniem wilgotności na polach, dzięki umiejscowieniu między górami Kopet-dag a pustynią Kara-kum, były górskie potoki³.

Słynny literat i duchowy przywódca Turkmenów, Magtymguly Pyragy, pisał niegdyś o nadziei na zebranie żniwa pszenicy w celu urzeczywistnienia marzenia o dzieleniu się jedzeniem plemion *Göklen* i *Yomut*⁴. To symptomatyczne.

Poeta epoki Złotego Wieku⁵ w swojej twórczości przejawiał myśl dążenia do zjednoczenia turkmeńskich plemion i utworzenia niezależnego państwa turkmeńskiego z przywódcą Kemalem Khanem Afghanim⁶. Przywołanie współdziałania ludzi z *Göklenu* i *Yomutu* w związku z uprawą zbóż i bezpieczeństwem żywnościowym nie było przypadkowe – w tych dziedzinach Pyragy spostrzegł istotny czynnik narodotwórczy.

Osoby trudniące się rolnictwem w Turkmenistanie nazywane są *dayhanami*. Desygnat wywodzi się najpewniej od perskiego słowa „*dehqān*”, które jest terminem wieloznacznym. Przykładowo, określenia tego używano w stosunku do magnatów ziemskich w późnym okresie panowania dynastii Sasanidów⁷.

Ze względu na rolę jaką odegrali w kulturze swoich czasów (byli m.in. mecenasami poetów perskich, patronami islamskich teologów), słowo *dayhan* zaczęło funkcjonować jako synonim „biegłego w historii”, czy „Persa szlachetnej krwi”⁸. Od XI wieku, wraz z ekspansją systemu nadawania ziemi – *eqtā*⁹, jak również upadkiem ziemiaństwa, rola *dayhanów* zaczęła spadać, a wyraz ten przybrał warstwę znaczeniową słowa „rolnik”⁹.

² Z. Krzak, W.M. Masson, *Posielenije Dżejtun, Materialy i Issledowanija po archeologii SSSR*, nr 180, 1971 [recenzja], Światowit 34, Warszawa 1975, s. 330.

³ *Ibidem*, s. 330–331.

⁴ Wiersz „Sonu Dag”, zob.: Magtymguly, approximately 1733–approximately 1782, *Magtymguly: Poems From Turkmenistan* (with an introduction by Gurbanguly Berdimuhamedow, English translation edited by Paul Michael Taylor), Asian Cultural History Program, Smithsonian Institution in association with the National Institute of Manuscripts, Turkmenistan Academy of Science, s. 68.

⁵ To określenie obejmuje wieki XVII i XIX, uznawane za okres rozkwitu literatury turkmeńskiej.

⁶ Zob. wiersz „We Shed Our Tears”, *Magtymguly: Poems From Turkmenistan...*, s. 22.

⁷ A. Taffazzoli, *DEHQĀN*, <https://www.iranicaonline.org/articles/dehqan> (dostęp: 28.05.2024 r.).

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

We współczesnym państwie, jak wskazują B. Kulmedov i V.I. Shcherbakov¹⁰, powołując się na dane Państwowego Komitetu Turkmenistanu ds. Statystyki z 2020 r., rolnictwo odpowiada za około 8–9% PKB państwa, grunty rolne według danych Banku Światowego z 2021 r.¹¹ wynoszące 338 380 km², stanowią około 72% obszaru lądowego Turkmenistanu¹², aczkolwiek grunty orne zajmują jedynie nieco ponad 4% wszystkich gruntów¹³.

Status prawny rolnika proweniencji turkmeńskiej zaczął się kształtować wkrótce po ogłoszeniu niepodległości przez republikę 27 października 1991 r. Przeszło rok po tym wydarzeniu, 14 grudnia 1992 r., Prezydent Turkmenistanu Saparmyrat Nyýazow przedstawił na posiedzeniu Rady Ludowej (*Halk Maslahaty*) propozycje reform w rolnictwie wskazane w programie „10 lat dobrobytu”, akcentującym zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego kraju¹⁴.

2. EWOLUCJA POZYCJI DAÝHANA

Dzień 24 lutego 1993 r. przyniósł spore zmiany: wtedy Prezydent Nyýazow powołał uchwałą Państwową Komisję ds. Reformy Rolnej¹⁵. Później, 28 marca 1994 r., celem usprawnienia wdrażania reformy, uchwałą Prezydenta Turkmenistanu ustanowiona została Państwowa Inspekcja ds. Użytkowania i Ochrony Gruntów Państwowego Komitetu Turkmenistanu ds. Użytkowania Gruntów, Gospodarki Gruntami i Reformy Gruntów¹⁶. Nadto, ogłoszono regulamin tejże inspekcji¹⁷.

Tego samego dnia weszła w życie uchwała Prezydenta Turkmenistanu „O reformowaniu kołchozów, sowchozów i innych przedsiębiorstw rolniczych Turkmenistanu”, której motywem było wprowadzenie udoskonalonego systemu zarządza-

¹⁰ B. Kulmedov, V.I. Shcherbakov, *Application of drip irrigation for cotton farming in Central Asia: The case of Turkmenistan*, „Journal of Water and Land Development” 2022, No. 52, s. 119.

¹¹ Zob. <https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.AGRI.K2?locations=TM> (dostęp: 28.05.2024 r.).

¹² Zob. <https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.AGRI.ZS?locations=TM> (dostęp: 28.05.2024 r.).

¹³ Zob. https://www.theglobaleconomy.com/Turkmenistan/arable_land_percent/ (dostęp: 28.05.2024).

¹⁴ S. Aganov, Y. Kepbanov, G. Ovezmuradov, *Опыт сельскохозяйственной реструктуризации в Туркменистане*, Discussion Paper, No. 158; Leibniz Institute of Agricultural Development in Transition Economies (IAMO), Halle (Saale), 2016, s. 7–8.

¹⁵ *Ibidem*, s. 9.

¹⁶ *Ibidem*, s. 9.

¹⁷ *Ibidem*, s. 9.

nia wraz ze zmianami w procesie produkcji wskutek zastosowania nowoczesnych modeli zarządzania¹⁸. Również 28 marca 1994 r. zainicjowano działanie ustawy Turkmenistanu „O gospodarstwie *dayhana*” (nr 445-VI), której *ratio legis* była konsolidacja osób-członków na podstawie własności prywatnej, zwiększająca niezależność gospodarstw¹⁹.

Dekretem Prezydenta Turkmenistanu w dniu 15 czerwca 1995 r. zlikwidowano wszystkie kołchozy, sowchozy i inne przedsiębiorstwa rolnicze, by w ich miejsce utworzyć stowarzyszenia *dayhanów* (*dayhan birleşikleri*)²⁰. Z uwagi na dopuszczenie prywatnej własności ziemi, dostrzeżono wiele formujących się gospodarstw *dayhanów*, jak też obecność właścicieli ziemi niewielkich obszarów²¹.

3. GOSPODARSTWO DAYHANA

W obecnym stanie prawnym tematykę gospodarstwa porusza ustawa Turkmenistanu „O gospodarstwie *dayhana*” z 9 listopada 2013 r. (nr 445-IV), która zastąpiła poprzedniczkę z 1994 r. oraz jej nową redakcję z 30 marca 2007 r. Ustawa jest głównym aktem normatywnym odnoszącym się do gospodarstwa, biorącym za punkt wyjścia ustawę zasadniczą – Konstytucję Turkmenistanu (w nowej redakcji z 2016 r.). Zgodnie z art. 1 ustawy, gospodarstwem rolnika jest przedsiębiorstwo rolnicze utworzone przez członków jednej lub więcej rodzin, nastawionych na realizowanie wspólnej produkcji rolnej, którzy po przystąpieniu do niego stają się członkami.

Ukazano określone wymagania dotyczące członkostwa w gospodarstwie. Członkami mogą być zarówno małżonkowie, jak i pełnoletnie dzieci (biologiczne i przysposobione). Oprócz nich ustawodawca przewiduje możliwość uczestnictwa rodziców i innych osób o bliskim stopniu pokrewieństwa. Wykluczono taką ewentualność u zatrudnionych w gospodarstwie na podstawie umowy o pracę. Gospodarstwo *dayhana* ma status samodzielnej jednostki produkcyjnej, wyznacza kierunki działalności we własnym zakresie. Reprezentantem interesów gospodarstwa jest jego kierownik bądź inny członek posiadający stosowne pełnomocnictwo. Relacje gospodarstw z krajowymi i zagranicznymi osobami fizycznymi i prawnymi kształtują umowy i akty normatywne Turkmenistanu.

W grupie składników majątku gospodarstwa mogą znajdować się budynki gospodarcze i inne budynki, nasadzenia, zwierzęta produkcyjne i robocze, maszyny, urządzenia rolnicze i pojazdy. Dodatkowo, inne komponenty niezbędne do samo-

¹⁸ *Ibidem*, s. 15.

¹⁹ *Ibidem*, s. 10.

²⁰ *Ibidem*, s. 15.

²¹ *Ibidem*, s. 15.

dzielnej produkcji rolnej, przechowywania i sprzedaży, przetwórstwa wytworzonych przez *dayhana* produktów rolnych. Własnością gospodarstwa staje się uzyskany dochód będący w dyspozycji członków. Podkreślono nieprzymusowy charakter ubezpieczenia mienia rolnego.

Majątek gospodarstwa *dayhana*, jak również sama działalność objęte zostały ochroną państwa. Nieuzasadniona, bezprawna ingerencja organów państwowych lub ich urzędników, skutkująca wyrządzeniem szkód gospodarstwu, niesie za sobą odpowiedzialność odszkodowawczą. Konfiskata majątku jest zabroniona, z wyjątkiem majątku nabytego niezgodnie z prawem²². Gospodarstwo odpowiada za zobowiązania własnym majątkiem. Zachodzi zależność między majątkiem gospodarstw *dayhanów* a majątkiem państwa – dysponujący nimi nie odpowiadają za zobowiązania przeciwnej strony.

Żeby powstało gospodarstwo konieczna jest decyzja jego założycieli. Z utworzeniem gospodarstwa wiąże się wyrażenie oświadczenia woli – zawarcie umowy założycielskiej przez co najmniej 2 podmioty (założycieli). Dokument fundacyjny musi obejmować następujące elementy (art. 6 pkt 2 ustawy):

- 1) decyzję o utworzeniu gospodarstwa, jego nazwę i lokalizację;
- 2) listę założycieli – w przypadku osób fizycznych, ze wskazaniem ich imion i nazwisk, miejsca zamieszkania oraz dokumentów potwierdzających ich tożsamość;
- 3) uprawnienia założycieli i osób uprawnionych do reprezentowania interesów nowo powstałego gospodarstwa *dayhana* w procesie jego tworzenia i rejestracji;
- 4) rozmiar kapitału zakładowego;
- 5) informacje o składzie, wielkości i terminie wniesienia wkładu pieniężnego każdego z założycieli do uprawnionego funduszu albo o wartości pieniężnej wkładu niepieniężnego lub w postaci praw majątkowych;
- 6) tryb podejmowania decyzji o wniesieniu dopłat na kapitał zakładowy;
- 7) decyzję o zatwierdzeniu statutu gospodarstwa *dayhana*;
- 8) tryb podziału zysków i rekompensaty strat;
- 9) tryb wycofania założycieli z gospodarstwa.

Powołanie gospodarstwa uznawane jest z chwilą otrzymania zaświadczenia o rejestracji państwowej, po której gospodarstwo zyskuje osobowość prawną.

W art. 10 ustawy uregulowano sprawę przekazywania gospodarstwom *dayhanów* działek rolnych i zwierząt gospodarskich. W myśl ust. 1 odbywa się ono zgodnie

²² Art. 24 ust. 4 *in fine* ustawy Turkmenistanu z dnia 21 listopada 2015 r. „O własności” (nr 306-V); *a fortiori a maiori ad minus*.

z Kodeksem Turkmenistanu „O ziemi”. Możliwość przekazania działek odwołuje się do dwóch form instytucjonalnych – użytkowania i dzierżawy.

W kontekście użytkowania działki pochodzą ze specjalnego funduszu gruntowego, zainteresowane nimi gospodarstwa występują do właściwego miejscowo państwowego organu gospodarki gruntami (znajdującego się w miejscu położenia działki). W nawiązaniu do dzierżawy rozpatrywane są grunty stowarzyszeń *dayhanów* i innych przedsiębiorstw rolniczych. Gospodarstwo występuje odpowiednio do stowarzyszeń i innych przedsiębiorstw. Zakazano gospodarstwom *dayhanów* oddawania obiektu użytkowania innym osobom, zabroniono przekazywania otrzymanych gruntów w poddzierżawę.

Gospodarstwa *dayhanów* chcące dokonać kupna zwierząt gospodarskich powinny zwrócić się z tym problemem do *birleşikleri* albo innego przedsiębiorstwa rolniczego. Precyzyjnie unormowano zasady korzystania z wody. Zaopatrywanie gospodarstw w wodę do celów rolniczych odbywa się *ex contractu* między gospodarstwami a państwowymi organizacjami gospodarki wodnej. Metody dostarczania wody służącej do nawadniania znajdują odzwierciedlenie w turkmeńskim ustawodawstwie wodnym, uwzględniającym zawartość wody w zasobach wodnych, w zgodzie z ograniczonymi ilościami zużycia wody. Ustalono prawa rzeczowe na urządzeniach wodnych: sieciach nawadniających, kolektorowo-odwadniających, czy też położonych na nich konstrukcjach hydrotechnicznych. Wymienione urządzenia mogą być przekazane gospodarstwom w posiadanie, użytkowanie lub na własność. Gospodarstwa od momentu nabycia do nich praw ponoszą odpowiedzialność za korzystanie i konserwację. Mogą zwrócić się do państwowych organizacji gospodarki wodnej, które po rozpatrzeniu wniosku udzielą odpłatnego wsparcia technicznego w tej materii.

Gospodarstwa *dayhanów* mają prawo, jak już wcześniej wspomniano, do samodzielnego prowadzenia działalności, nadto wznoszenia budynków i budowli służących do produkcji (zgodnie z ustalonym trybem), prowadzenia prac rekultywacyjnych. Mogą także uczestniczyć w realizacji działań mających skutkować efektywnym wykorzystaniem i rozwojem potencjału produkcyjnego i gospodarczego regionu (lokalnego wilajetu czy etrapu). Innym uprawnieniem jest możliwość zrzeszania się w stowarzyszenia i związki na zasadzie dobrowolności, zgodnie z turkmeńskim ustawodawstwem.

Do obowiązków gospodarstw należy m.in.:

- a) używanie gruntów zgodnie z ich przeznaczeniem, w poszanowaniu norm agrotechnicznych;
- b) zwiększanie żyzności gruntów, zapobieganie pogarszaniu stanu środowiska w wyniku prowadzonej działalności;

- c) przestrzeganie przepisów weterynaryjnych, sanitarnych i zootechnicznych w hodowli zwierząt.

Kierownik gospodarstwa może odmówić dalszego prowadzenia gospodarstwa i wyznaczyć swojego następcę spośród członków gospodarstwa i w porozumieniu z nimi. W przypadku śmierci kierownika uprawnienie do prowadzenia przechodzi na jedną z osób-członków gospodarstwa na podstawie turkmeńskiego ustawodawstwa.

Jeżeli dokonano przeniesienia uprawnienia do prowadzenia gospodarstwa, nieodzowna jest ponowna rejestracja wszystkich dokumentów na osobę następcy, z wyjątkiem aktów przekazujących grunty w użytkowanie lub dzierżawę.

Majątek gospodarstwa *dayhana* podlega dziedziczeniu w oparciu o ustawodawstwo Turkmenistanu. Sukcesor kontynuujący działalność gospodarstwa został zwolniony z obowiązku podatkowego za wydanie zaświadczenia o prawie do dziedziczenia.

Jeżeli chodzi o stosunki pracy, gospodarstwo może zatrudniać na podstawie umowy o pracę, do wykonywania pracy czasowej, za którą przysługuje wynagrodzenie co do zasady niezależne od rezultatów pracy gospodarstwa. Odmiennosc od tego stanu może pojawić się wyłącznie na mocy szczególnego porozumienia, z tym że wyrażone w nim wynagrodzenie nie może być niższe od minimalnego, ustalonego przez ustawodawcę.

Gospodarstwa samodzielnie rozliczają członków i pracowników z działalności. Potencjalne spory pracownicze między gospodarstwami *dayhanów* a osobami zatrudnionymi na podstawie umowy o pracę rozstrzyga sąd.

Członkom gospodarstw, a ponadto zatrudnionym na umowę o pracę, zapewniono ochronę socjalną zgodną z ustawodawstwem Turkmenistanu. Przedmiot składek emerytalnych gospodarstw *dayhanów* współbrzmi z ustawą Turkmenistanu z dnia 31 marca 2012 r. „O państwowym ubezpieczeniu emerytalnym” (nr 287-V).

Na gospodarstwa nakładane są podatki zgodnie z Kodeksem podatkowym Turkmenistanu z dnia 25 listopada 2005 r. Odpowiedzialność odszkodowawczą za szkody wyrządzone wskutek obrażeń ciała lub innego uszczerbku na zdrowiu podczas wykonywania obowiązków pracowniczych ponosi kierownik gospodarstwa w stosunku do jego członków i osób zatrudnionych na umowie o pracę, zgodnie z turkmeńskim ustawodawstwem.

Organy państwa prowadzą kontrolę działalności gospodarstw w granicach otrzymanych uprawnień. Wymaga się, aby gospodarstwa prowadziły księgowość i sporządzały przewidziane przez ustawodawstwo sprawozdania.

Założyciele w każdym czasie mogą *de facto* zakończyć działalność gospodarstwa, z tym że za moment zakończenia działalności uznawana jest chwila wykreś-

lenia go z Jednolitego Państwowego Rejestru Podmiotów Prawnych. Przesłanki zakończenia działalności można podzielić na dwie kategorie. Pierwszą konstytuują okoliczności faktyczne, czyli np. nieużytkowanie działki przez dwa lata lub wykorzystywanie jej niezgodnie z przeznaczeniem, nieużytkowanie dzierżawionej działki przez okres jednego roku z winy dzierżawcy, naruszenie zasad utrzymywania zwierząt gospodarskich (również drobiu) i medycyny weterynaryjnej. Jednakże przytoczone okoliczności nie mają zastosowania do tzw. gospodarstw interdyscyplinarnych (wielopłaszczyznowych) – nie są podstawą do całkowitego zaprzestania działalności takiego gospodarstwa, z wyjątkiem możliwości pozbawienia prawa do użytkowania gruntów i zwierząt gospodarskich.

Drugie kryterium stanowią kwestie związane z legalnością *sensu largo*, a mianowicie:

- a) upadłość;
- b) stwierdzenie nieważności rejestracji gospodarstwa w przypadku naruszenia ustawodawstwa Turkmenistanu;
- c) prowadzenie działalności zabronionej przez ustawodawstwo Turkmenistanu.

4. PODSUMOWANIE, PROGNOZY

Rolnictwo w Turkmenistanie, utrwalone bogatą tradycją historyczną i kulturą p.n.e., w czasach współczesnych jest nie tylko ważnym sektorem gospodarczym, ale także nośnikiem turkmeńskiej symboliki narodowej. Tego stanu rzeczy nie zmienia nawet niewielki ułamek gruntów uprawianych w celu produkcji roślinnej względem całego obszaru lądowego Turkmenistanu.

Główny obiekt naszych badań, *dayhan*, obecną formę zawdzięcza przemianom ustrojowym końca pierwszej i początku drugiej połowy lat 90. XX wieku. Odejście od koncepcji charakterystycznych dla okresu radzieckiego pozwoliło w niepodległym Turkmenistanie zaistnieć modelowi własności prywatnej. Sytuacja się odwróciła: przodek *dehqān* z nadejściem zmian instytucjonalnych stracił swoją uprzywilejowaną pozycję, podczas gdy los *dayhana* uległ poprawie.

Turkmeński rolnik jako kierownik lub członek należy do gospodarstwa mającego status przedsiębiorstwa rolnego. Z tą wyspecjalizowaną jednostką gospodarczą wiąże się szczegółowe instrumentarium prawne potrzebne do efektywnego wykonywania działalności.

Gospodarstwo *dayhana*, w swej istocie niezależne, podlega wpływom państwa w postaci kontroli w niezbędnym zakresie. Otrzymuje także wsparcie stymulujące rozwój, choćby w postaci możliwości uzyskania długoterminowych kredytów na preferencyjnych warunkach (art. 18 ustawy „O gospodarstwie *dayhana*”).

Gospodarstwa *dayhanów*, będące podmiotami praw i obowiązków, mogące kreować organizacje, zajmują znaczące miejsce w rodzimym porządku prawnym. W tym momencie regulacja im poświęcona jest doniosłym źródłem turkmeńskiego prawa rolnego, niejako odzwierciedleniem idei prawa rolnego – prawa przedsiębiorstwa rolnego.

Rolnictwo, obecne w Turkmenistanie od przeszło osiemdziesięciu wieków, zasługuje na kompleksowe uregulowanie. Wiele ustaw, tj. ustawa Turkmenistanu „O stowarzyszeniach *dayhanów*” (nr 113-III), ustawa Turkmenistanu „O uprawie zbóż” (nr 521-V), ustawa Turkmenistanu „O pastwiskach” (nr 267-V), mogłoby być zastąpionych zwartym kodeksem rolnym, z centralną rolą zagadnień dotyczących gospodarstw *dayhanów*.

Przed turkmeńskim rolnictwem, a co za tym idzie przed *dayhanami*, stoi wiele wyzwań doby obecnej i przyszłej. Nieunikniony rozwój nowoczesnych technologii daje podstawy by sądzić, że będą one w niedługim czasie coraz bardziej oddziaływać na wygląd agrokultury w środkowoazjatyckim państwie. Już dziś sprawdzane są inteligentne rozwiązania pod kątem ich użyteczności, np. eksploatowanie potencjału technologii GIS – systemu przestrzennego pozwalającego na tworzenie, zarządzanie, analizowanie i umieszczanie różnorodnych danych na mapie²³.

W obecnym stanie prawnym nie mamy regulacji odnoszących się *explicite* do technologicznych udogodnień z zakresu rolnictwa. Musimy posiłkować się *lex generalis* ustawą Turkmenistanu z dnia 16 sierpnia 2014 r. „O działalności innowacyjnej” (nr 130-VI). Biorąc pod uwagę powyższe, nie można wykluczyć, że w niedługim czasie nastąpi potrzeba rewizji bieżących norm prawnorolnych po to, aby zoptymalizować działalność rolniczą, ze szczególnym uwzględnieniem lokalnych warunków glebowo-klimatycznych.

REFERENCES

- Aganov S., Kepbanov Y., Ovezmuradov G., *Опыт сельскохозяйственной реструктуризации в Туркменистане*, Discussion Paper, No. 158, Leibniz Institute of Agricultural Development in Transition Economies (IAMO), Halle (Saale), 2016
- Billings T.N., Cerasetti B., Forni L., Arciero R., Dal Martello R., Carra M., Rouse L.M., Boivin N., Spengler R.N., *Agriculture in the Karakum: An archaeobotanical analysis from Togolok 1, southern Turkmenistan (ca. 2300–1700 B.C.)*, “Frontiers in Ecology and Evolution” 2022, Vol. 10

²³ Zob. Y. Dolgova, *A seminar on agricultural innovation was held at the Technology Centre of the Academy of Sciences in Turkmenistan*, <https://turkmenistan.gov.tm/en/post/77471/seminar-agricultural-innovation-was-held-technology-centre-academy-sciences-turkmenistan> (dostęp: 28.05.2024 r.).

- Dolgova Y., *A seminar on agricultural innovation was held at the Technology Centre of the Academy of Sciences in Turkmenistan*, <https://turkmenistan.gov.tm/en/post/77471/seminar-agricultural-innovation-was-held-technology-centre-academy-sciences-turkmenistan> (dostęp: 28.05.2024 r.)
- <https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.AGRI.K2?locations=TM> (dostęp: 28.05.2024 r.)
- <https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.AGRI.ZS?locations=TM> (dostęp: 28.05.2024 r.)
- https://www.theglobaleconomy.com/Turkmenistan/arable_land_percent/ (dostęp: 28.05.2024 r.)
- Krzak Z., Masson W.M., *Posielenije Džejtun, Matieriały i Issledowanija po archeologii SSSR*, nr 180, 1971 [recenzja], Światowit 34, Warszawa 1975
- Kulmedov B., Shcherbakov V.I., *Application of drip irrigation for cotton farming in Central Asia: The case of Turkmenistan*, "Journal of Water and Land Development" 2022, No. 52
- Magtymguly, approximately 1733–approximately 1782, *Magtymguly: Poems From Turkmenistan* (with an introduction by Gurbanguly Berdimuhamedow, English translation edited by Paul Michael Taylor), Asian Cultural History Program, Smithsonian Institution in association with the National Institute of Manuscripts, Turkmenistan Academy of Science
- Taffazzoli A., *DEHQĀN*, <https://www.iranicaonline.org/articles/dehqan> (dostęp: 28.05.2024 r.)